

МЕСЦА НЕВЕРБАЛЬНАЙ КАМУНІКАЦЫІ Ў СІСТЭМЕ СУЧАСНАЙ МЕДЫЯАДУКАЦЫІ

Медыяадукацыя як працэс развіцця і самаразвіцця асобы пры дапамозе і на матэрыялах сродкаў масавай камунікацыі фарміруе культуру камунікацыі, уменне адпаведным чынам успрымаць, крытычна асэнсоўваць, інтэрпрэтаваць медыятэксты з мэтай пашырэння агульных, сацыякультурных і прафесійна значных ведаў, камунікатыўных і творчых здольнасцей. Праблема камунікацыі з'яўляецца адной з цэнтральных для гуманітарных даследаванняў і гуманітарных дысцыплін пачынаючы з другой паловы ХХ стагоддзя. Узнікненне кібернетыкі і пранікненне цесна звязанай з ёй тэорыі інфармацыі ў гуманітарныя навукі выклікалі значную ўвагу да камунікатыўнай праблематыкі, якая разглядалася ў даным выпадку з гледжання арганізацыі кадзіравання інфармацыі і тэхнік яе трансляцыі. З другога боку, інтэнсіўнае развіццё сацыялогіі і шэрагу новых арыентаваных на вывучэнне сацыяльнай агульнасці дысцыплін, такіх як паліталогія і культуралогія, запатрабавала значнай увагі да камунікатыўнага аспекту міжасобнага ўзаемадзеяння. У сувязі з агульнай цікавасцю да даследавання камунікацыі ў пачатку 50-х гг. ХХ ст. пачынаецца вывучэнне невербальнай камунікацыі, якое стымулявалася адкрыццём інфармацыйных функцый цела ў псіхіятрыі, псіхааналізе і антрапалогіі.

Масмедыя ўжо даўно сталі адным з кампанентаў псіхасацыяльнага асяроддзя існавання чалавецтва. Яны прэтэндуюць на ролю вельмі магутнага фактара фарміравання светабачання асобы і каштоўнаснай арыентацыі грамадства. Ім належыць лідарства ў галіне ілэалагічнага ўздзеяння на грамадства і асобу. Як вядома, свет культуры журналіста з'яўляецца полісістэмным: ён уключае прафесійную, прававую, маральна-этычную і псіхалагічную культуры. Аснова псіхалагічнай культуры журналіста – гэта псіхалагічныя веды, якія акумуляуюцца міждысцыплінарным прадметам – псіхалогіяй журналістыкі. У гэтай даволі маладой галіне журналісцкай навукі асабліва ўвага надаецца вывучэнню працэсу ўзаемадзеяння, у аснове якога – зносіны, камунікацыя, бо, як вядома, камунікацыя для журналіста – «натуральнае асяроддзе існавання». Працэс камунікацыі вызначаецца тэхналогіяй, характарыстыкамі адправіцеля і атрымальніка, іх культурным кодам, пратаколам камунікацыі і мэтамі. Значэнне можа быць зразумелае толькі ў кантэксце сацыяльных, прафесійных узаемаадносін ці мэтанакіраванай дзейнасці, дзе адбываецца камунікацыя. Зносіны вызначаюцца як складаны, шматпланавы працэс усталявання і развіцця кантактаў паміж людзьмі і ўключаюць у сябе наступныя працэсы: камунікацыю (абмен інфармацыяй), інтэракцыю (абмен дзеяннямі, выпрацоўку адзінай стратэгіі ўзаемадзеяння) і сацыяльную перцэпцыю (успрыманне і разуменне іншага чалавека). Па сістэме сродкаў выражэння адрозніваюць два асноўныя спосабы зносін: вербальны (слоўны) і невербальны (пазамоўны).

Для таго каб правільна ўспрымаць, разумець і тлумачыць падзеі і факты, што адбываюцца, журналісту неабходна ўлічваць як вербальныя, так і невербальныя сігналы, паколькі мова жэстаў, мова слоў і ўнутраны свет чалавека ўзаемазвязаны. Такім чынам, неабходнасць выкладання і вывучэння невербальнай камунікацыі тлумачыцца высокай прагматычнай значнасцю невербальных сродкаў у практычнай журналісцкай дзейнасці.

Акрамя таго, неад'емным складнікам сучасных рэалій выступае і міжкультурны кантэкст, паколькі рэалізацыя шляхоў паспяховай камунікацыі прадстаўнікоў розных краін шмат у чым залежыць ад засваення «чужых кодаў», ад зацікаўленасці і адаптацыі да іх. Выхаванню міжкультурнай кампетэнтнасці, усведамленню асаблівасцей роднай культуры і чужых культур, здольнасці да змены перспектывы, выпрацоўцы навыкаў паводзін, распазнавання стэрэатыпаў і працы з імі садзейнічае міжкультурнае навучанне. Навучанне невербальнай камунікацыі ў міжкультурных зносінах скіравана на асэнсаванне культурнай спецыфікі чалавечых паводзін у цэлым, асэнсаванне сістэмы арыентацыі, характэрнай для роднай культуры, асэнсаванне значэння культурных фактараў у камунікатыўным узаемадзеянні.

Неабходна ўлічваць і той факт, што несупадзенне сімвалаў невербальнай камунікацыі можа аказваць уплыў на эфектыўнасць міжкультурнага і міжасобаснага ўзаемадзеяння. Вопыт пагрузэння ў іншы культурны кантэкст дазваляе ўбачыць асаблівасці невербальных сістэм камунікантаў, дзе яўна супрацьпастаўляюцца значэнні многіх сімвалаў, што выяўляецца ў несупадзенні шэрагу сэнсаў:

- паралінгвістычных характарыстык: гучнасці, танальнасці, хуткасці маўлення і інш.;
- мовы цела: жэстаў, выразу твару, позы і інш.;
- кантэксту камунікацыі: знешняга выгляду, кінетычных і праксемічных параметраў і інш.;

а таксама:

- асобных характарыстык;
- псіхалагічнага напружання і стомленасці, якія не кантралююцца чалавекам;
- адсутнасцю папярэдняга вопыту пагрузэння ў іншае культурнае асяроддзе.

Значыць, разуменне ролі невербальных сімвалаў у працэсе міжкультурных узаемадзеянняў, іх вывучэнне садзейнічаюць эфектыўнай міжкультурнай і міжасобаснай камунікацыі.

Мэта курса па невербальнай камунікацыі ў журналістыцы – закласці асновы камунікатыўнай кампетэнтнасці будучых спецыялістаў сродкаў масавай камунікацыі – выпускнікоў Інстытута журналістыкі БДУ, пазнаёміўшы іх з асновамі невербальнай камунікацыі. У адпаведнасці з мэтай курса ставяцца наступныя задачы:

- выпрацаваць здольнасць да правільнай інтэрпрэтацыі розных відаў камунікатыўных паводзін праз асноўныя знакавыя сістэмы невербальнай камунікацыі;
- развіць у студэнтаў культурную ўспрымальнасць;
- сфарміраваць уменні і навыкі выкарыстання набытых ведаў у канкрэтных сітуацыях міжкультурнага і міжасобаснага ўзаемадзеяння.

Прадметам курса з’яўляецца міжкультурная камунікацыя як цэласны аб’ект даследавання ў сацыяльных, цывілізацыйных, этнапсіхалагічных і іншых аспектах і яе віды. Праграма ўключае практычныя заняткі і прадугледжвае шырокае кола пазааўдыторных заданняў з мэтай павышэння кампетэнцыі студэнтаў. У межах курса студэнтам неабходна засвоіць набор невербальных кодаў, распрацаваных у межах ключавых навуковых кірункаў, пазнаёміцца з працэсамі невербальных зносін у розных лінгвакультурах, акрэсліць патэнцыйныя праблемы ў невербальнай камунікацыі і магчымасці іх аптымізацыі, а таксама навучыцца адрозніваць па знешніх прыкме-

тах эмоцыі і дыферэнцыраваць асобныя камунікатыўныя невербальныя сігналы з тым, каб лепш разумець іншых, а ў выніку – і сябе. Невербальныя паведамленні здольны перадаваць значную інфармацыю. Вывучэнне элементаў невербальнай камунікацыі таксама дапамагае лепш зразумець спосабы, з дапамогай якіх выражаецца міжкультурны і міжасобасны сэнс паведамлення. У гэтым рэчышчы найбольш істотнай асаблівасцю невербальнай камунікацыі з’яўляецца тое, што яна ажыццяўляецца з дапамогай усіх органаў пачуццяў: зроку, слыху, абанняння, смаку, кожны з якіх утварае свой канал камунікацыі. На падставе слыху ўзнікае акустычны канал невербальнай камунікацыі, па ім паступае паравербальная інфармацыя. На падставе зроку складваецца аптычны канал, па якім паступае інфармацыя пра міміку, рухі цела і позу чалавека (кінесіка). Прасторавую арыентацыю камунікацыі вывучае праксеміка. На падставе дотыку працуе тактыльны канал (такесіка), на падставе абанняння – альфактацыя. Да невербалікі таксама адносіцца разуменне і выкарыстанне часу – хранеміка і інш. Усе элементы невербальнай камунікацыі цесна звязаны паміж сабой і могуць як узаемна дапаўняць адзін аднаго, так і ўступаць у прэрэчанне адзін з другім.

Усё гэта сведчыць пра тое, што гэтаму кампаненту камунікацыі неабходна надаваць больш увагі, паколькі невербальныя зносіны займаюць важнае месца ў працэсе камунікацыі, часам перадаючы сумоўцу больш інфармацыі, чым тая, што перадаецца вербальным спосабам, паколькі невербальная перадача інфармацыі здольная значна ў большай ступені, чым вербальны кантэнт, уздзеянчаць на свядомасць і ўспрыманне аўдыторыі. Таму невербальны кампанент зносін з’яўляецца асабліва важным аспектам пры фарміраванні міжкультурнай кампетэнцыі ў сістэме сучаснай медыадукацыі.